

пути совершенствования организационного порядка высвобождения и юридических мероприятий защиты интересов работников.

Ключевые слова: высвобождение, сокращение многочисленности или штата работников, подавляющее право оставления на работе.

Krayevska V.O. Legal grounds and legal terms of freeing of workers

The article contains the analysis of operating Labour code and project of the new Labour code of Ukraine in relation to fixing for them of legal facilities of defence of interests of workers at freeing. Offered innovative measures of prevention of freeing, outlined ways of perfection of organizational order of freeing and legal measures of defence of interests of workers.

Keywords: freeing, reduction of great number or state of workers, repressing right for abandonment at work.

УДК 378.11

Т.В. Красюк

**ПРО ПРАВОВИЙ СТАТУС ДЕКАНІВ ФАКУЛЬТЕТІВ
ТА ЇХ ЗАСТУПНИКІВ**

Дослідженню правовий статус деканів факультетів та їх заступників. Розглянуто порядок прийняття та звільнення з посади, оплата праці й тривалість робочого часу зазначених працівників. Сформульовано пропозиції та рекомендації по вдосконаленню законодавства у сфері правового регулювання праці деканів факультетів та їх заступників.

Ключові слова. Декан факультету, заступник декана, вищі навчальні заклади.

У липні 2009 року в Штаб-квартирі ЮНЕСКО відбулася Всесвітня конференція «Нова динаміка вищої освіти і науки для соціальної зміни і розвитку». За її результатами прийнято Комюніке, у якому зроблено акцент на тому, що вища освіта є основною силою у створенні інклюзивного та різноманітного суспільства знань та сприянні дослідженням, інноваціям і творчості[1]. Виконання цих глобальних завдань вимагає вдосконалення управління вищими навчальними закладами. Як зазначалось у Національній доктрині розвитку освіти, затвердженій Указом Президента України від 17 квітня 2002 р., сучасна система управління сферою освіти розвивається як державно-громадська. Цей документ передбачає необхідність модернізації управління освітою та підвищення компетентності управлінців усіх рівнів[2].

Важливу роль в управлінні вищими навчальними закладами III та IV рівнів акредитації відіграють такі специфічні суб'єкти, як декани факультетів та їх заступники. Такі посади історично існують лише у вищих навчальних закладах III та IV рівнів акредитації. Їх введення зумовлено необхідністю здійснен-

ня виконання організаційної, навчальної та виховної роботи із студентами. Вищі навчальні заклади покликані не тільки підготувати певних фахівців, але і виховати творчу особистість. Як зазначає С.Д.Смірнов, специфіка викладацької праці полягає в поєднанні навчання та виховання, тобто праця викладачів перетворюється в «психопедагогіку»[3, с.4]. Для виконання цих складних завдань у штаті вищого навчального закладу необхідні керівники, крім ректорів та проректорів, які б мали певні розпорядчі функції та здатність постійно працювати безпосередньо зі студентами, здійснюючи як виховне, так і педагогічне спілкування між викладачем і студентом. Саме ці функції покликані виконувати декани факультетів та їх заступники. Відповідно до ст.30 Закону України «Про вищу освіту» структурними підрозділами вищих навчальних закладів III та IV рівнів акредитації є кафедри, факультети, інститути, філії, бібліотеки тощо. Факультет – основний організаційний і навчально-науковий структурний підрозділ такого закладу, що об'єднує відповідні кафедри і лабораторії. Факультет створюється рішенням Вченої ради вищого навчального закладу за умови, якщо до його складу входить не менше трьох кафедр і на ньому навчається не менше 200 студентів денної (очної) форми навчання[4]. Зауважимо, що не можна називати факультетами підготовчі відділення вищих навчальних закладів, тому що факультети створюються для підготовки фахівців, за навчальними програмами вищої школи, а підготовчі відділення готують абітурієнтів для вступу у ВНЗ за, хоча й поглибленою, однак програмою середньої школи. Таке розмежування в назвах має не лише теоретичне а й практичне значення. Деякі вищі навчальні заклади відкриваючи підготовчі відділення називають їх факультетами, а керівників – деканами. Така помилка призводить до того, що на цих відділеннях, всупереч їх статусу передбачають посади професорів, доцентів, що породжує нову помилку: особи, які обіймають зазначені посади і працюють у такому підрозділі при вузі, вимагають зарахувати період цієї роботи до науково-педагогічного стажу, який дає право на отримання наукової пенсії. На сьогодні підготовчі відділення діють при вищих навчальних закладах. Їх створення передбачено окремими нормативно-правовими актами. Відповідно до ст.30 Закону України «Про вищу освіту» вищий навчальний заклад може мати у своєму складі підготовчі відділення (підрозділи). У розпорядженні Кабінету Міністрів України від 27.08.2010р. №1728-р. «Про затвердження плану заходів щодо розвитку вищої освіти на період до 2015р.» звернено увагу на необхідність забезпечити розширення організаційно-правових засад функціонування підготовчих відділень у складі вищих навчальних закладів з урахуванням потреби у створенні умов для підготовки вступників до зазначених закладів[5]. Але, як бачимо, і в Законі і у вищезгаданому розпорядженні йдеться саме про підготовчі відділення, а не про факультети.

Отже, факультет є організаційним центром, згідно з практикою, що склалась упродовж століть (ще з європейських університетів середньовіччя), який забезпечує підготовку фахівців певного напрямку. Керівництвом ним здійснює декан факультету. Він може делегувати частину своїх повноважень своїм заступникам, проте така процедура Законом не визначена.

Тож декан, як правило, в усній формі здійснює функціональний розподіл обов'язків між своїми заступниками. Заздалегідь визначити ці повноваження неможливо і недоцільно, оскільки в кожному окремому вузі і навіть окремих деканатах склалися щодо цього свої традиції.

Відповідно до ст. 40 Закону України «Про вищу освіту» Вчена рада факультету обирає і рекомендує керівнику ВНЗ кандидатуру на посаду керівника факультету з числа науково-педагогічних працівників факультету, а тому оголошення про конкурс на заміщення цієї посади в пресі не публікується. Отже, останнє положення не може піддаватися сумніву. Вимога щодо віку осіб для призначення на посаду декана скасована [6,с.39-42].

Керівник вузу призначає керівника факультету строком на п'ять років (для національного ВНЗ – на сім років). Керівник факультету виконує свої повноваження на постійній основі. Інші питання щодо порядку обрання керівника факультету визначаються статутом вищого навчального закладу.

У кожному вищому навчальному закладі крім посади декана є і заступник декана, але в сучасному законодавстві його правовий статус чітко не визначено. Повноваження заступника декана регламентуються в локальних нормативних актах вузів. У Положенні про державний вищий навчальний заклад чітко вказується, що кількість заступників керівника визначається органом управління, у підпорядкуванні якого перебуває вищий навчальний заклад [7]. Це суперечить Закону України «Про вищу освіту». Розбіжності, які містяться у вищезгаданому Положенні та Законі потрібно скасувати. Отже, в умовах сьогодення, посада заступника декана передбачається Статутами вищих навчальних закладів. Проаналізувавши деякі статuti, можна зробити висновок, що призначення на посаду заступника декана відбуваються по-різному. Так, наприклад статутом Київського національного університету імені Тараса Шевченка передбачено, що заступники декана призначаються на посаду наказом ректора на строк повноважень декана [8]. У статуті Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна йдеться про те, що такі працівники призначаються наказом ректора університету за пропозицією Вченої ради факультету. Зазвичай посада заступника декана може встановлюватися за наявності на факультеті денного відділення з чисельністю не менш 300 студентів, другого заступника – понад 600; заочного відділення – якщо навчається не менше 750, а другого заступника – 1500 студентів. Наймання на роботу і звільнення з роботи заступників декан здійснюється за наказом керівника вищого навчального закладу на умовах, передбачених чинним законодавством і статутом ВНЗ. Обов'язки заступника декана визначаються посадовою інструкцією, яка затверджується ректором.

Довідник професійних характеристик працівників, затверджений наказом Міністерства праці та соціальної політики № 336 від 29 грудня 2004р., залежно від рівня та функцій управління і керівництва, які відрізняються за своєю складністю і відповідальністю, поділяє керівних працівників на:

- керівників первинних структурних підрозділів;
- керівників структурного підрозділу вищого рівня;
- керівників підприємств, установ, організацій.

Усі вони об'єднані в професійну групу «Керівники»[9]. Що стосується ВНЗ III та IV рівнів акредитації керівниками структурних підрозділів вищого рівня слід вважати деканів факультетів. Вони перебувають у трудових відносинах з вищими навчальними закладами, правове регулювання яких має свої особливості.

Якщо правовий статус ректорів і проректорів у цілому отримав у законодавстві більш-менш чітке закріплення, а отже, і визначення тривалості їх робочого дня піддається логічній аргументації, то питання правового статусу деканів факультетів ще далекі від свого остаточного вирішення. Слід окремо зауважити, що посади декана взагалі не було у штатних розписах вищих навчальних закладів; про неї згадувалося лише в інструкції про порядок їх обрання та документах, у яких передбачався розмір доплати за виконання обов'язків деканів. З метою підвищення відповідальності деканів факультетів за якість навчальної, виховної і наукової роботи на факультеті вважаємо за необхідне розробити локальний акт про призначення деканів та їх заступників.

На декана факультету покладається широке коло повноважень: безпосереднє керівництво навчальною, виховною, науково-методичною і науковою роботою на факультеті, забезпечення виконання навчальних планів і навчальних програм, складання розкладу занять і контроль за його виконанням, організація обліку успішності студентів, розробка і реалізація заходів по вдосконаленню навчального процесу в цілях підвищення якості підготовки студентів. До того ж сферою розпорядчої діяльності декана є переведення студентів з курсу на курс, надання академічних відпусток, встановлення строків складання іспитів, допуск студентів до державних іспитів або до захисту дипломного проекту (роботи), призначення стипендій тощо. Крім цього, декан факультету за посадою входить до складу Вченої ради вищого навчального закладу. А на факультетах він очолює Вчену раду факультету. Заступники декана входять за посадами до Вченої ради факультету. Відповідно до ст. 33 Закону України «Про вищу освіту» декан видає розпорядження, що стосуються діяльності факультету. Розпорядження декана є обов'язковими для виконання всіма працівниками факультету і можуть бути скасовані керівником вищого навчального закладу. Керівник вищого навчального закладу відміняє розпорядження декана факультету, які суперечать закону, статутіві вищого навчального закладу чи завдають шкоди інтересам вищого навчального закладу. У п.2.6. Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладів йдеться про те, що за відповідність рівня підготовки студента до вимог державних стандартів освіти відповідає декан факультету. Пункт 3.12.3.2. вищезгаданого положення вказує на те, що декани факультетів та їх заступники входять до складу державної комісії[10].

На жаль, такій важливій посаді, як декан, у законодавстві протягом багатьох років не приділялося належної уваги. Зміни до його правового статусу було внесено Законом України «Про вищу освіту». Якщо раніше обов'язки деканів виконували найдосвідченіші викладачі, які обіймали посаду професора чи доцента певної кафедри і за це отримували надбавку до своєї заробітної плати, то тепер вони працюють на постійній основі, і що безу-

мовно важливо, ця посада передбачена ст.48 Закону. Тож маємо про принципово новий підхід до такої посади як декан факультету.

Згідно з Класифікатором професій ДК 003:2010 (на заміну ДК 003-95), затвердженим і введеним в дію наказом Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживання політики від 28 липня 2010 року №237, посада декана належить до керівників підрозділів у сфері освіти і виробничого навчання, а тому декан не має права суміщати професії (посади)[11].

Міністерство праці України у своєму листі від 21 червня 2010р. №514/13/155/-10 надало роз'яснення про можливості роботи на умовах сумісництва для деканів ВНЗ III-IV рівня акредитації. У цьому листі вказано, що керівні працівники ВНЗ III та IV рівнів акредитації, а саме декани факультетів окрім своєї основної роботи можуть виконувати в цьому ж навчальному закладі педагогічну роботу за сумісництвом до 0,5 ставки відповідного викладача і роботою з погодинною оплатою не більше як 240 годин на рік. Зайнятість цих осіб на педагогічній роботі визначається розкладом занять. Педагогічна робота виконується в межах свого робочого часу[12].

Посада декана передбачена у штатному розписі ВНЗ з відповідним окладом і з визначеними його керівними обов'язками. Крім того, він може займатися науково-педагогічною роботою на умовах, передбачених законодавством. Після прийняття Закону України «Про вищу освіту» наказом Міністра освіти і науки України від 5 травня 2005 р. №275 «Про внесення змін до наказу Міністерства освіти і науки України від 29 березня 2001 р. №161» так само передбачено посаду декана із встановленням йому посадового окладу[13]. Інша робота для декана є додатковою. Нині посада декана міститься і в Переліку осіб, які мають право на отримання наукової пенсії. Таким чином, робота декана є зараз основною, а навчально-педагогічна праця, яку він виконує, – роботою за сумісництвом.

Особливості правового статусу деканів полягають і в порядку звільнення їх з посади. Так, ст. 40 Закону України «Про вищу освіту» передбачає, що керівник факультету може бути звільнений з посади не лише за підставами, передбаченими трудовим законодавством, а й на підставах, передбачених цією статтею, а саме: а) за порушення статуту ВНЗ, б) за невиконання умов контракту. Керівник факультету може бути звільнений на підставі рішення вченої ради ВНЗ. На нашу думку, таке звільнення може відбутися без згоди виборного органу первинної профспілкової організації. Тобто достатньо одного рішення Вченої ради для такого звільнення. Цю підставу для звільнення слід вважати додатковою, спеціальною. Погодження з органом студентського самоврядування при такому звільненні законодавством не передбачено.

Крім зазначеного, керівник факультету може бути звільнений з посади керівником вищого навчального закладу на підставі подання органу громадського самоврядування факультету, до якого вноситься пропозиція про звільнення не менш як половиною статутного складу вченої ради факультету.

тету. Така пропозиція приймається не менше ніж двома третинами голосів статутного складу органу громадського самоврядування факультету.

За виконання обов'язків заступника декана факультету науково-педагогічному працівнику встановлюється доплата у відсотках від його посадового окладу (професора чи доцента). Розмір таких доплат встановлено в наказі Міністерства освіти України від 2 квітня 1993р. №90 «Про затвердження Інструкції про оплату праці та розміри ставок заробітної плати професорсько-викладацького складу вищих навчальних закладів»[14]. Таким чином, викладач разом із виконанням своєї трудової функції, яка обумовлена трудовим договором, виконує додаткові обов'язки на посаді заступника декана факультету.

Заступник декана факультету, як і всі викладачі вищих навчальних закладів, у межах свого робочого дня виконує навчальну й наукову роботу. Хоча зміст трудової функції заступника декана відрізняється від адміністративних функцій ректора, проректора, керівника інституту, проте обіймати таку посаду може тільки висококваліфікований спеціаліст, який має позитивний досвід викладацької роботи у вузі, обізнаний з особливостями навчального процесу, і володіє організаторськими та комунікаційними здібностями. До його основних обов'язків входить розробка навчальних планів та програм, складання розкладу навчальних занять та здійснення контролю за їх виконанням, забезпечення підготовки документації з організації навчального процесу та обліку успішності студентів, встановлення термінів здачі іспитів, заліків та ін. Таким чином, можна зробити висновок, що посада заступника декана є не менш відповідальною, ніж декана факультету. У національному законодавстві не визначено питання щодо тривалості їх робочого часу. На нашу думку, оптимальним, раціонально обґрунтованим і достатнім для виконання обов'язків заступника декана факультету, може бути шестигодинний робочий час.

Вважаємо за доцільне в Законі України «Про вищу освіту» включити в перелік посад науково-педагогічних працівників посаду заступника декана та визначити в окремих нормативно-правових актах правове регулювання їх робочого часу.

Література:

1. Комюніке Всесвітньої конференції з вищої освіти «Нова динаміка вищої освіти і науки для соціальної зміни і розвитку» від 8.07.2009р. (ЮНЕСКО, Париж 5-8 лип.) [Електронний ресурс] // Сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/laws/show/952_011.
2. Національна доктрина розвитку освіти : затв. Указом Президента України від 17. 04. 2002 р. №347 // Офіц. вісн. України. – 2002. – №15. – Ст. 588.
3. Смірнов С.Д. Педагогіка і психологія вищої освіти: від діяльності до особистості: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / С. Д.Смірнов. – 3-тє вид. – М.: Вид. Центр «Академія», 2007. – 400с.

4. Про вищу освіту: Закон України від 17. 01. 2002 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 2002. – №20. – Ст. 134.
5. Про затвердження плану заходів щодо розвитку вищої освіти на період до 2015р.: розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.08.2010р. №1728-р. // Уряд. кур'єр. – 2010. – №177. – С.12.
6. Гончарова Г.С., Ярошенко О.М. Правове регулювання трудових відносин з керівними працівниками ВНЗ III- IV рівнів акредитації: проблемні питання// Актуальні проблеми права: теорія і практика: зб. наук. пр. №19. – Луганськ. – Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля, 2011. – с. 35-42.
7. Положення про державний вищий навчальний заклад // Зб. постанов Уряду України. – 1996. – № 17. – Ст. 483.
8. Про затвердження Статуту Київського національного університету ім. Тараса Шевченка: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 14.03.2007р. №443 // Офіц. вісн. України. – 2007. – №20. – Ст.799.
9. Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників : затв. наказом М-ва праці та соц. політики України від 29. 12. 2004 р. №336 // 3-тє вид., допов. і переробл. – Краматорськ : Центр продуктивності, 2005. – Вип. 1 : Професії працівників, що є загальними для всіх видів економ. діяльності: [Розд. 1 : Професії керівників, професіоналів, фахівців та технічних службовців]. – 354 с.
10. Про затвердження положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах: затв. Міністерством освіти України від 02.06.1993р. №161. – [Електронний ресурс] Сайт Верх. Ради України. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/laws/show/.
11. Класифікатор професій ДК– 003: 2010. // наказ Держ. комітету України з питань технічного регулювання та споживання політики від 28.07. 2010 р. №237. / уклад. В. Кузнецова – Х.: Фактор, 2011. – 512с.
12. Про роботу за суміщенням та сумісництвом: лист Мін. праці та соц. політики України від 21.06.2010р. №514/13/155/-10 // Бізнес («Бухгалтерія»). – 2010. – №47. – С.34.
13. Про внесення змін до наказу Міністерства освіти і науки України від 29.03.2001 р. №161 // наказ Міністра освіти і науки України від 05.05 2005 р. №275 // Офіц. вісн. України. – 2005. – №25. – Ст. 1461.
14. Про затвердження Інструкції про оплату праці та розміри ставок заробітної плати професорсько-викладацького складу вищих навчальних закладів : затв. наказом Мін. освіти України від 02.04.1993 р. № 90 // Право і практика. – 2005. – № 21. – С.39.

Т.В О правовом статусе деканов факультетов и их заместителей.

Аннотация. Исследован правовой статус деканов факультетов и их заместителей. Рассмотрен порядок принятия и увольнения с должности, оплата труда и продолжительность рабочего времени данных работников. Сформулированы предложения и рекомендации по совершенствованию

законодавства, касаючого правового регулювання труда деканов факультетов и их заместителей.

Ключевые слова. Декан факультета, заместитель декана, высшие учебные заведения.

Krasyuk T. About the legal status of the deans and their assistants.

The summary. The article is devoted to the research of legal status of deans of faculties and their assistants. The order of acceptance and dismissal from a post, payment and duration of working hours of the given workers is considered. Offers and recommendations about perfection of the legislation concerning legal regulation of work of deans of faculties and their assistants are formulated.

Keywords. The dean of faculty, the assistant, higher education institutions.

УДК 349.2

С.О. Кримчак,

*заступник начальника управління,
начальник відділу правового аналізу та експертизи управління
організаційно-аналітичного та правового забезпечення діяльності
Київського міського голови (патронатна служба)*

ДЕРЖАВНІ ОРГАНИ ЯК РОБОТОДАВЦІ

В статті розглянуті легальні та наукові визначення поняття «роботодавець», обґрунтовується можливість державних органів виступати в якості роботодавців.

Ключові слова: державні органи, роботодавці.

Одним з аспектів вивчення державних органів як суб'єктів трудового права є вивчення їх як роботодавців. В зв'язку із цим вважаємо за необхідне дослідити, в яких випадках державний орган виступає роботодавцем, а також особливості виникнення, зміни та припинення трудових правовідносин із державним органом.

Наукові розробки щодо дослідження поняття «роботодавець» здійснювалися такими вченими як А.В. Андрушко, М.І. Іншин, В.С. Венедиктов, Б.С. Сличинський, І.В. Зуб, В.Г. Ротань, О.Г. Серода та іншими. Однак, розгляд державних органів в якості роботодавців відображене фрагментарно та чимало питань залишаються не вирішеними.

Метою цієї статті є розгляд легальних та наукових визначень поняття «роботодавець», обґрунтувати можливість державних органів виступати в якості роботодавців. Для досягнення поставленої мети планується вирішити такі основні завдання: дослідити визначення «роботодавець», що міститься в нормативно-правових актах, а також запропоновані науковцями; визначити можливість застосування юридичної відповідальності до державних органів.